

УДК:347.965(575.2(04))
DOI 10.53473/16946324_2024_3/2

Чыныбаева Н.Ж.,
Ташматова М.К

Чыныбаева Н.Ж.,
Ташматова М.К

N. Chynybaeva,
M. Tashmatova

АДВОКАТУРА УКУКТУК ТУТУМУНУН МААНИЛУУ ИНСТИТУТУ

АДВОКАТУРА КАК ВАЖНЕЙШИЙ ИНСТИТУТ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ

ADVOCACY AS THE MOST IMPORTANT INSTITUTION OF THE LEGAL SYSTEM

Аннотация: Макалада адвокат тарабынан адам укуктарын жана эркиндиктерин камсыз кылуунун, коргоо системасынын маанилүү темасы чагылдырылып, азыркы укуктук системада жактоочунун негизги функцияларына жана ролдоруна басым жасалат. Макаланын башында адвокатуранын тарыхый өнүгүшү жана коомдук жана укуктук реалдуулуктун өзгөрүшүнө жооп катары анын эволюциясы баса белгиленет. Жактоочунун адам укуктарын коргоо контекстинде адвокатуранын жана ыйгарым укуктарын аныктаган негизги мыйзамдык жана конституциялык жоболорго сереп берилет... Мындай өз ара аракеттенүүнүн оң мисалдары, ошондой эле жарандардын укуктарын жана эркиндиктерин ишке ашыруу процессинде келип чыгуучу татаалдыктар талданат. Мындан тышкары, макаланын авторлору адвокатуранын өз ишмердүүлүгүндө туш болгон Заманбап чакырыктарды жана көйгөйлөрдү карашат. Тактап айтканда, адвокаттын ишинин натыйжалуулугун жогорулатуу, мыйзамдуулукту жана укук тартибин бекемдөө, ошондой эле адам укуктарын коргоо жаатында эл аралык кызматташтыкты күчөтүүнүн маанилүүлүгүнө басым жасалат. Изилдөө аныкталган көйгөйлөрдү чечүү жолдорун сунуш кылат, ошондой эле адам укуктарын жана эркиндиктерин камсыз кылуу системасында адвокатуранын ролун андан ары бекемдөө боюнча сунуштарды иштеп чыгат.

Негизги сөздөр: адвокатура; адам укуктары; эркиндикти коргоо; мыйзамдуулук; соттогу өкүлчүлүк; адвокаттык ишмердик; укуктук система; квалификациялуу юридикалык жардам; мамлекеттик укук коргоочулук система;

Аннотация: В статье освещается важная тема обеспечения и защиты прав и свобод человека адвокатом, делается акцент на основных функциях и ролях адвоката в современной правовой системе. В начале статьи подчеркивается историческое развитие адвокатуры и ее эволюция в ответ на изменение социальной и правовой реальности. Дается обзор основных законодательных и конституционных положений, определяющих права и полномочия адвоката в контексте защиты прав человека... Будут проанализированы положительные примеры такого взаимодействия, а также сложности, возникающие в процессе реализации прав и свобод граждан. Кроме того, авторы статьи рассматривают современные проблемы и проблемы, с которыми сталкивается адвокатура в своей деятельности. В частности, акцент будет сделан на важности повышения эффективности работы адвоката, укрепления законности и правопорядка, а также усиления международного сотрудничества в области защиты прав человека. Исследование предлагает решения выявленных проблем, а также

разрабатывает предложения по дальнейшему укреплению роли адвокатуры в системе обеспечения прав и свобод человека..

Ключевые слова: адвокатура; права человека; защита свободы; законность; представительство в суде; адвокатская деятельность; правовая система; квалифицированная юридическая помощь; государственная правозащитная система

Abstract: The article highlights the important topic of ensuring and protecting human rights and freedoms by a lawyer, focuses on the main functions and roles of a lawyer in the modern legal system. The beginning of the article highlights the historical development of the legal profession and its evolution in response to changing social and legal reality. An overview of the main legislative and constitutional provisions defining the rights and powers of a lawyer in the context of human rights protection is given... Positive examples of such interaction will be analyzed, as well as difficulties arising in the process of realizing citizens' rights and freedoms. In addition, the authors of the article consider modern problems and problems faced by the legal profession in its activities. In particular, emphasis will be placed on the importance of increasing the effectiveness of the lawyer's work, strengthening law and order, as well as strengthening international cooperation in the field of human rights protection. The study offers solutions to the identified problems, as well as develops proposals to further strengthen the role of the bar in the system of ensuring human rights and freedoms

Keywords: advocacy; human rights; protection of freedom; legality; representation in court; advocacy; legal system; qualified legal assistance; state human rights system.

Жактоочу – Айыпталуучуну жактоочу жана жеке ошол эле юридикалык жактарга укуктук жакта (кеп-кеңеш берүү, сотто кызыкчылыкты коргоо аркылуу) адисттик көмөк көрсөтүүчү юрист. Жактоочулук иш жүргүзүүгө укугу бар Кыргызстандын жарандары жактоочулар боло алат. Жактоочу мамлекеттик кызматта иштөөгө укугу жок.

Адвокатура — жарандарга жана уюмдарга укуктук жактан жардам көргөзүү, сот жана башка органдарда алардын кызыкчылыгын коргоо үчүн түзүлгөн атайын институт.

Кыргыз Республикасындагы адвокатура институтунун ролунун мааниси бүгүнкү күндө көптөгөн мамлекеттерде болуп жаткан ааламдашуу жана интеграция процесстери менен, ошондой эле укуктук мамилелерди модернизациялоо жана адам менен адамдын, жарандын жеке укугун, эркиндигин жана кызыкчылыктарын коргоо механизмдерин жакшыртуу жолу менен укуктун үстөмдүгүн камсыз кылуу аракети аркылуу аныкталат. Андыктан мыйзам деңгээлинде укук коргоочу катары расмий түрдө бектилген жарандык коомдун маанилүү институттарынын бири болуп адвокатура эсептелери негиздүү болуп саналат, ал ишеним көрсөтүүчүлөрдүн укугун жана эркиндигин коргоо боюнча конституциялык системанын звеносун түзөт.

Квалификациялуу юридикалык жардам көрсөтүү системасынын тегерегинде бүгүнкү күнгө чейин дискуссия уланып келгендиги, Кыргыз Республикасында адвокатуранын болушунун уюштуруучулук –укуктук көйгөйлөрү жана адвокаттын ишмердигинин практикалык чөйрөсүндө адамдын укугу жана эркиндигин коргоо көйгөйлөрүн чечүүдө баалуулук багыттарынын бир канчасы боюнча талаштар тынчыбай келгендиги кокусунан эмес, булардын бардыгы ар түрдүү булактардагы талаш позицияларды изилдөөгө карата ар кандай ыкмаларды карап чыгуу зарылдыгын талап кылынат.

Жогорудагы берилгендердин негизинде, Кыргызстандагы адвокаттык ишмердикти уюштуруу жана ишке ашырууга байланышкан укуктун түрдүү тармактарындагы тармактык мыйзамдардын, конаституциялык мүнөздөгү ченемдик актылардын бар экендигине карабастан, чечилүүнү талап кылган көйгөйлүү маселелердин бир далайы ордунан жылбай турат.

Мындан тышкары, акыркы он жылдыкта мыйзам чыгаруудагы өзгөртүүлөр, учурдагы ыкмалар адвокатура институтун түзүүчүлөрдүн бир канчасын жаңыртуу

зарылдыгын шарттай турганын эске алуу керек, бул болсо укук коргоо инструментин түзүү жана өнүктүрүү максатында комплекстүү жана максаттуу изилдөө жүргүзүү аркылуу аны уюштуруунун жана ишмердигинин аярлуу жактарын көрсөтүүнү талап кылат.

Адвокатуранын негизги милдеттери:

- адвокаттык кызматты жүзөгө ашыруу кезинде уюмдардын мүчөлөрүнө, укуктук коргоого муктаждарга жардамдашуу, квалификациялык көмөк көрсөтүү жана аларды коргоо;

- алардын ишиндеги ар бир маселеге туура мамиле жасоо, үн жазма жана башка материалдык-техникалык куралдар менен камсыз кылуу, алардын иштерине байкоо, көзөмөл жүргүзүү, текшерүү иштерин уюштуруу.

Тергөө жана сот органдарынын алдын ала белгилеген убакыты боюнча мыйзамдуу жардам көрсөтүү, коргоо иштерин уюштуруу.

Республикада, облустарда, райондордо, шаарларда адвокаттар коллегиясы, юридикалык консультациялар уюштурулуп турат. Адвокатуранын жогорку органы жалпы жыйналыш же конференция, ал уюмдун курамын аныктап, президиум шайлайт. Адвокатура жарандардын, ишканалардын, мекемелердин, ошондой эле уюмдардын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоого, мыйзамдуулукту чыңдоого көмөк көрсөтөт.

Адвокаттык ишмердикке төмөнкү негизги белгилер мүнөздүү: биринчиден, адвокаттык ишмердик төмөнкүлөргө ылайык жүргүзүлөт:

- а) конституциялык мүнөздөгү ченемдик-укуктук актылар менен;
- б) адвокаттык коомчулуктун иш алып баруусунун бүтүндөй спектрин жөнгө салуучу тармактык (процесстик) жана атайын мыйзамдар менен;
- в) деонтологиялык мүнөздөгү ченемдик актылар менен;
- г) мыйзамда бекитилген тартипте күчүнө кирген эл аралык макулдашуулар жана келишимдер менен.

Экинчиден, адвокаттык ишмердик Кыргыз Республикасынын бекитилген мыйзам чыгаруу тартибине ылайык адвокат маккамын алган жана ишеним көрсөтүүчү тарабынан квалификациялык юридикалык жардам көрсөтүү боюнча конституциялык милдет жүктөлгөн атайын субъект тарабынан жүргүзүлөт.

Үчүнчүдөн, адвокаттык ишмердик материалдык жана процесстик башталыштарга негизделет жана ишеним көрсөтүүчүлөр өз укуктарын, эркиндигин жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоо менен байланышкан максаттарына жетүүсү үчүн тиешелүү юридикалык шарттарды камсыз кылууга чакырылган.

Төртүнчүдөн, адвокат өз ишмердигин айкын жана көз карандысыз мүнөздөгү профессионалдык негизде, бирок адвокаттык ишмердик предметинин чегинде жана укуктук ченемдин жазма эскертүүлөрүн сактоо менен жүргүзөт.

Бешинчиден, адвокаттын ишмердиги укук коргоочулук да, алдын-алуучулук да болуп эсептелет жана процесстик кеңири укуктарынын негизинде төмөнкүлөрдү: сот адилеттигинин ачыктыгын жана айкындуулугун; анын жеткиликтүү болушун жана сот органдары жана кызмат адамдары тарабынан аткарылган мыйзамсыз аракеттерин даттануу үчүн сот адилеттүүлүгүн жана процесстик мүмкүнчүлүктөрдү жүргүзүүнүн конституциялык принциптерин ишке ашыруу үчүн тиешелүү шарттарды түзүүнү камсыз кылат.

Адвокаттык ишмердик деп, өз ишмердигин адвокаттык кабинет формасында жеке же адвокаттык уюм аркылуу адвокаттар коллегиясы же адвокаттык бюро формасында, ишеним көрсөтүүчүлөрдүн конституциялык укуктарын, эркиндигин жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоо менен байланышкан максаттарына жетүүсү үчүн тиешелүү укуктук шарттарды камсыз кылуучу тармактык мыйзам чыгаруунун материалдык жана процесстик башталышында жүргүзүүчү, ошондой эле сот адилеттүүлүгүнө жетүү, коргоолуучу адамдын укуктарынын бузулушу менен кошо сот адилеттүүлүгүнө жетүүчү

Кыргыз Республикасынын мыйзамы тарабынан бекитилген тартибинде адвокат маккамын алган атайын субъект тарбынан көрсөтүүчү квалификациялуу юридикалык жардам корсотууну айтууга болот.

Кыргыз Республикасынын адвокатынын конституциялык- 3 укуктук маккамынын өзгөчөлүгү концептуалдык төмөнкү жоболор менен билдирилет:

а) мыйзам чыгаруучу конструкциялык деңгээлде (Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 59-бер, 61-бер. ылайык) «Кыргыз Республикасынын адвокатураны жана адвокаттык ишмердик жөнүндө» Мыйзамында каралган жол-жоболордун талаптарына ылайык адвокат маккамын алган субъект тарабынан ар бир жаранга квалификациялык юридикалык жардам алуу укугун кепилдейт; [1]

б) адвокатка «Кыргыз Республикасынын адвокатураны жана адвокаттык ишмердик жөнүндө» Мыйзамынын 24 жана 25-беренелери, «Мамлекет кепилдеген юридикалык жардам жөнүндө» Мыйзамдын 7-берене. каралган коргоочу катары квалификациялык юридикалык жардам көрсөтүү боюнча өзгөчө укуктар жүктөлгөн, бул болсо аталган конституциялык институттун мамлекеттик деңгээлде жөнгө салынышы керектигин тастыктайт;

в) мыйзам чыгаруучу адвокатка ишеним көрсөтүүчүгө тармактык мыйзам чыгарууда каралган юридикалык жардамдын кайсы түрү болбосун профессионалдуу негизде көрсөтүүнү конституциялык деңгээлде милдеттендирет, жардам көрсөтүү тиешелүү эмес деңгээлде аткарылган же аткарылбаган учурда аны «Кыргыз Республикасынын адвокатураны жана адвокаттык ишмердик жөнүндө» Мыйзамынын 22- беренесинде каралган лицензиясынан ажыратуу түрүндөгү санкция жүктөлөт, бул болсо конституциялык кепилдикти пайда кылат;[2]

г) мыйзам чыгаруучу тарабынан мамлекеттик деңгээлде сапаттуу профессионалдык квалификациялык юридикалык жардам алууга укук каралган, мындай адамдарга Кыргыз Республикасынын Мыйзамдарында каралган лицензияларды алууга мүмкүндүк берүүчү алар тарабынан бекитилген адвокатура ишмердигин жөнгө салуучу критерийлери буга күбө боло алат.

Коомдун бардык чөйрөсүндө болуп жаткан өзгөрүүлөрдүн фонунда мамлекеттин конституциялык коопсуздугун камсыз кылуу – инсандын укуктук коргоолуусунун деңгээлин жогорулатууга жана адвокатура институтун андан ары өнүктүрүүгө багытталуучу Мамлекеттин укук коргоочулук системасын жакшыртуу боюнча концепциясын түзүү зарылдыгын пайда кылат. Мындай Концепцияны иштеп чыгуунун максатка ылайыктуулугу төмөнкү позициялар менен аныкталат:

а) мындай Концепциянын жоболору: коомдогу мыйзамдуулукту камсыз кылууда жана туруктуулукту бекемдөөдө маанилүү роль ойной турган адвокатура институтунун системасын жакшыртуу боюнча максат жана милдеттерди аныктайт;

б) укук чыгаруучу ишмердиктин деңгээлин жана натыйжалуулугун жогорулатат, анткени анда адвокатура жөнүндө мыйзамдын кайсы жерине жана кандай өзгөртүүлөр керектиги көрсөтүлөт, ал эми алардын кабыл алынышы адвокаттардын ишмердигине тоскоолдук жаратат;

в) жарандардын укукка каршы аракеттерден, анын ичинде кызматтагы адамдардан коргонуу даражасын андан ары күчөтүүгө (бекемдөөгө) таасир тийгизе турган мыйзам чыгаруучу чаралардын комплекси аныкталат;

г) адвокатуранын ишмердигине тиешелүү тармактык мыйзам чыгаруу кандай ырааттуулукта жана кайсы багытта жакшыртылышы керектиги прогноздолот;

д) өлкөдөгү кылмыштектүү кырдаалды прогноздоо гана мындай шарттарда адвокатуранын ролун аныктоого мүмкүндүк түзөт;

е) Кыргыз Республикасындагы адвокатуранын ишмердигин уюштурууну укуктук жөнгө салууну жакшыртуу жолдоруна саясий, социалдык-экономикалык факторлордун тийгизген таасири прогноздолот.

Кыргыз Республикасындагы адвокатура институтун андан ары өнүктүрүү жана жакшыртуу зарылдыгынын негизги өбөлгөлөрү болуп төмөнкү жагдайлар эсептелет:

1) мамлекет өзүнө жарандык коом институту аркылуу жарандын конституциялык укуктарын жана эркиндигин коргоону камсыз кылуу милдетин алышы, тактап айтканда адвокатуранын болушун, муну менен ал ишеним көрсөтүүчүгө квалификациялык юридикалык жардамды камсыз кылуу боюнча жоопкерчиликти жүктөө менен аны конституциялык мыйзамга киргизүүнү талап кылат жана сот адилеттүүлүгүнө жиберүүдөгү адвокаттын ордун, Кыргыз Республикасындагы соттук бийликтин иштөөсүндөгү маанилүүлүктү чагылдырат, бул болсо коомдун мыйзамдуулугун жана туруктуулугун тактоого көмөк көрсөтөт;

2) адвокатуранын натыйжалуу иш алып баруусуна тоскоолдук кылуучу көйгөйлүү аспектилерди чечүү зарыл, тактап айтканда: а) «Кыргыз Республикасынын адвокатурасы жана адвокаттык ишмердик жөнүндө» Мыйзамын кабыл алган учурдан баштап бул арада адвокаттык ишмердикке тиешелүү бир канча жаңы Мыйзамдар кабыл алынды, бүгүнкү күндө алардын жоболорун практикалык жактан ишке ашыруу учурунда мыйзам чыгаруучулук айрым коллизиялар, кемчиликтер жана Кыргыз Республикасынын аталган Мыйзамынын таасир этүү чөйрөсүн андан ары кеңейтүү өбөлгөсү байкалат; б) Кыргыз Республикасынын кабыл алынган «Мамлекет кепилдеген юридикалык жардам жөнүндө» Мыйзамын анализге алуу төмөнкүлөрдүн максатка ылайыктуу экендигин күбөлөйт:

- квалификациялуу юридикалык жардам көрсөтүү механизм жакшыртуу боюнча чараларды кабыл алууну; – башка мамлекеттердин территориясында адвокаттардын акысыз юридикалык жардам көрсөтүүсүнүн укуктук жөнгө салынбагандыгы;

- аталган Мыйзамда колдонулуучу аныктамаларды конкреттештирүү боюнча иш жүргүзүү, ошондой эле, кайрадан күчүнө кирген башка мыйзамдык актыларга негизделүү менен алардын айрымдарына өзгөртүү киргизүү талап кылынат;

Квалификациялуу юридикалык жардам алууга укукту чектөөгө жол бербестик бул укуктун ченемдик мазмунун мыйзамдуу конкреттештирүү, анын чектерин, аны ишке ашыруунун уюштуруучулук-укуктук механизм жана жол-жоболорун, ошондой эле аны укук субъектилеринин айрым категориялары тарабынан ишке ашыруунун өзгөчөлүктөрүн аныктоо зарылдыгын жокко чыгарбайт. Муну менен бирге, Квалификациялуу юридикалык жардам алууга укуктун конституциялык максатына жетүү үчүн тоскоолдуктар түзүлбөшү керек жана анын бар экендигине күмөн жаралбашы керек, ал ар бир адамдын компетенттүү юридикалык колдоого алынууга объективдүү муктаждыгы пайда болгон учурда аны алуунун реалдуу мүмкүнчүлүгүнүн болушу менен аныкталат. Квалификациялуу юридикалык жардам камсыз кылуу принциптеринин тобун изилдөөдө сунуш кылынган автордук дифференциациялоо өзүнчө бир системаны билдирет, андыктан аларды объективдүү өз ара байланыштарын эске алуу менен колдонууга болот, өз ара байланыштары катары тиешелүү принциптердин бирөөнө да маани берилбегендей кылып, алардын ар биринин тышкы чектери аныкталат, муну менен бирге алар тармактык процесстик жана атайын мыйзамдарды конкреттештирилет жана ченемдик жактан өнүктүрүлөт.

Кыргыз Республикасындагы квалификациялуу юридикалык жардам конституциялык укуктук институту өз ичине төмөнкүлөрдү камтып жана төмөнкү концептуалдуу жоболорго негизделет:

1. Мамлекеттик квалификациялуу юридикалык жардам жөнүндө мыйзам Кыргыз Республикасынын Конституциясынын ченемдерине негизделет, муну менен мамлекет милдетти өзүнө алат жана мыйзамда жана Кыргызстан катышуучу болуп эсептелген эл аралык келишимдерде белгиленген учурлардан тышкаркы учурларда Кыргызстандын жарандарына, ошондой эле чет өлкөлүк жарандарга, жарандыгы жок адамдарга жана качкындарга юридикалык мындай жардам менен камсыз кылуу кепилдигин алат;

2) Мамлекеттик квалификациялуу юридикалык жардам чөйрөсүндөгү мамлекеттик саясат Кыргыз Республикасынын жарандарынын, ошондой эле чет өлкөлүк жарандардын, жарандыгы жок адамдардын жана качкындардын Мамлекеттик квалификациялуу юридикалык жардам алууга укуктарын ишке ашыруу максатында жүргүзүлүүчү уюштуруучулук-укуктук, социалдык-экономикалык, маалыматтык, контролдук жана башка чаралардын жыйындысында камсыз кылынат;

3) Мамлекеттик квалификациялуу юридикалык жардам мыйзамдарында каралган конституциялык-укуктук позицияларга негизделүү менен мыйзам чыгаруучу тарабынан каралган учурлар менен кошо адвокатка профессионал квалификациялуу юридикалык жардам алууга милдет жүктөлгөндүгүн айтууга болот. Муну менен көрсөтүлүүчү кызматтардын сапаты Мамлекеттик квалификациялуу юридикалык жардам системасынын чегинде иштелип чыккан жана адвокат менен бекитилүүчү Келишимдин ажырагыс бөлүгү болуп эсептелген Кыргыз Республикасынын Адвокатура кеңешинин чечими (19.10.2017-ж.) менен бекитилген стандарттарга туура келиши керек;[3]

4) мыйзам чыгаруучу тарабынан адвокатты юридикалык жоопкерчиликке тартуу жана «Мамлекет кепилдеген юридикалык жардам жөнүндө» Мыйзамы, «Кыргыз Республикасынын адвокатурасы жана адвокаттык ишмердик жөнүндө» Мыйзамынын жана Мамлекеттик квалификациялуу юридикалык жардам боюнча кызмат көрсөтүүдө адвокаттардын кесиптик этикасы жөнүндө кодексин талаптарын бул сыяктуу субъект тарабынан бузуу же аткарбоо үчүн Кыргызстандын мыйзамдарына ылайык таасир этүүнүн башка чараларын колдонуу мүмкүнчүлүгү каралган;

5) Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 61-беренесинин 4-бөлүмүнө ылайык мыйзам чыгаруучу тарабынан квалификациялуу юридикалык жардам көрсөтүүгө укуктуу адамдардын тобу чектелбейт, бирок мыйзам чыгаруучу башка адамдарга мыйзамда бекитилген критерийлерге ылайык сот өндүрүшүнүн конкреттүү түрлөрүнө кардардын иш боюнча өкүлү же жактоочу катарында мындай юридикалык жардам көрсөтүүгө укуктуу субъектилер катары (адвокаттан башкасына) кирүүсүн аныктоо укугу берилет (мындай учурда кардарга мыйзам чыгаруучу тарабынан адвокаттан башка квалификациялуу юридикалык жардам көрсөтө ала турган башка адамдарга кайрылуу укугу берилет); [4]

6) Квалификациялуу юридикалык жардам алууга карата укук зарыл каражат жана шарт болуп эсептелет:

а) укукту жана мыйзамдуу кызыкчылыкты коргоо максатында сот адилеттүүлүгүнө жетүүнүн кеңири мүмкүнчүлүгүн камсыз кылуу, бирок ведомствого караштуулукту жана сот караштуулугун сактоо менен;

б) укуктук контролду жүргүзүү: талаштын маңызынын чегинде соттук ишмердикти рационалдаштыруу, ошондой эле юридикалык маанилүү фактылык жагдайларды кароого негизделүү менен ишти толук кандуу чечүү боюнча;

в) ишеним көрсөтүүчүнүн бузулган укугун калыбына келтирүү менен байланыштуу кабыл алынган соттук чечимдин аткарылышына укуктук контролду камсыз кылуу;

г) конституциялык өндүрүш тартибинде ишеним көрсөтүүчүнүн укуктарын жана эркиндиктерин коргоонун зарыл шарттары менен камсыз кылууга;

7) процесстин атаандаштыгы менен байланышкан конституциялык принципти ишке ашырууну камсыз кылат, анткени адвокат коргоо тарабын жактоо менен юридикалык жактан маанилүү далилдердин негизинде териштирилип жаткан жазык иши боюнча аргументтелген укуктук позицияны түзүүгө шарт түзөт, ошондой эле чыгарылуучу соттук чечимдин, анын ичинде келтирилген зыянды компенсациялоо маселелери боюнча чечимдин да жыйынтыгына таасир этүүчү соттук териштирүүнүн жүрүшүндө аны жактоону камсыз кылат;

- 8) адвокатура институту адамдын укугун жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоо боюнча өзүнүн конституциялык милдетин мыйзам чыгаруу деңгээлинде каралган укуктук каражаттардын жана ыкмалардын негизинде ишке ашырат.

Адвокаттын жазык процессине катышуусу шектелүүчүнүн, айыпталуучунун, соттолгондун, акталгандын, күбөнүн, жабырлануучунун коргоого алынууга болгон конституциялык укуктарын ишке ашыруунун кепилдиги болуп эсептелет. Бирок муну менен бирге Кыргыз Республикасынын Жазык-Процессуалдык Кодексинин адвокат-жактоочунун ишмердигин жөнгө салуучу мазмунун анализдөө алардын жалпыланган мүнөзү жөнүндө күбөлөйт, анткени, биринчиден, жобонун көпчүлүк бөлүгү Кыргыз Республикасынын Жазык-Процессуалдык Кодексинин көрсөтүлгөн жоболорду камсыз кылуунун таасирдүү механизмин камтыбайт; экинчиден, укуктук ченемдердин жетилбегендиги жана чала иштелгендиги байкалат, бул болсо адвокаттын мыйзам чыгаруучу көрсөткөн укуктарын толук кандуу ишке ашырууга мүмкүндүк бербейт; үчүнчүдөн, адвокаттын далилдерди жыйноо боюнча жоболорун жөнгө салуучу Кыргыз Республикасынын Кылмыш-Жаза-Процессуалдык Кодексинин жоболорунун мазмунуна негизделип, ишмердүүлүктүн бул багыты кыйыр мүнөздө болот, далилди жыйноо жол-жобосу мыйзамуу жөнгө салынган эмес, булардын бардыгы жактоочунун ишмердигинин процесстик эместигин тастыктайт (т.а., адвокаттын мындай ишмердиги процесстик формада «көрсөтүлгөн эмес»); төртүнчүдөн, адвокат-жактоочунун ишмердиги Кыргыз Республикасынын Жазык-Процессуалдык Кодексинин ченемдери менен гана эмес, «Мамлекет кепилдеген юридикалык жардам жөнүндө» Мыйзамы, «Кыргыз Республикасынын адвокатурасы жана адвокаттык ишмердик жөнүндө» Мыйзамынын жоболору менен, Кыргыз Республикасынын адвокаттарынын кесиптик этикасы кодекси менен, мамлекеттик юридикалык жардам системасында жазык иштери боюнча кваликациалдуу юридикалык жардам көрсөтүүчү адвокаттардын иш сапатынын стандарттары менен жөнгө салынат, аларда адвокаттын ишмердигин жана өз алдынчалыгын чектей турган да, кеңейте турган да механизм камтылгандыктан, аларды толук кандуу колдонууга мүмкүндүк бербейт, андыктан алардын айрымдары өз ара карама-каршылыкка кабылышат. Андыктан, азыркы Кыргыз Республикасынын Жазык-Процессуалдык Кодексинин квалификациалдуу юридикалык жардам көрсөтүүдө адвокаттын ыйгарым укуктарына тиешелүү кошумча иштеп чыгууну талап кылат дегенди толук негиздүү деп эсептейбиз. Жазык процессиндеги адамдын укуктарын коргоо жөнүндө конституциялык ченемдердин укуктук жазма эскертүүнү ийгиликтүү ишке ашыруунун зарыл шарты болуп аларды камсыз кылуунун бирдиктүү жазык-процесстик жана уюштуруучулук-башкаруучулук механизмин иштеп чыгуу жана түзүү эсептелет.

Жазык процессинде квалификациялуу юридикалык жардам көрсөтүү КР Жазык процессуалдык Кодексинде гана эмес, Конституцияга, КР «Мамлекет кепилдеген юридикалык жардам жөнүндө» Мыйзамына, «Кыргыз Республикасынын адвокатурасы жана адвокаттык ишмердик жөнүндө» Мыйзамына негизделе тургандыгы мыйзам чыгаруучу тарабынан аныкталгандыктан, адвокаттын процесстик абалын биз сунуш кылып жаткан укуктук ченемдердин жыйындысынын градациясында кароо негиздүү болот, тактап айтканда: биринчи – адвокат-жактоочунун жазык сот өндүрүшүнө кирүү макамын жана процесстик тартибин аныктоочу ченемдердин тобу: а) КР Кылмыш-Жаза процессуалдык Кодексинин 49, 50 беренелери.; б) «Кыргыз Республикасынын адвокатурасы жана адвокаттык ишмердик жөнүндө» Мыйзамынын 15-бер. 1, 2-бөл., 16- бер., 27-бер.; в) КР «Мамлекет кепилдеген юридикалык жардам жөнүндө» Мыйзамынын 11-бер. 1-бөл., 12-бер. 2-бөл., 13, 15, 17, 22-беренелери. Экинчи – жазык-процесстик таасир этүүнүн чаралары колдонулуп жаткан юридикалык жактын укуктарын жана кызыкчылыктарын камсыз кылууга тиешелүү ченемдердин тобу. Үчүнчү – адвокат жактоочу сөзсүз катыша турган учурду аныктоочу ченемдердин тобу, аны эки топчого ажыратуу зарыл: а) КР Кылмыш-Жаза Процессуалдык Кодексинин 51-беренеси жөнгө салуучу жалпы ченем; б) мамлекеттин эсебинен квалификациялуу юридикалык жардам

алууга укуктуу адамдардын тобуна карата ченемдер КР «Мамлекет кепилдеген юридикалык жардам жөнүндө» Мыйзамынын 13-беренесинде берилген. Төртүнчү – адвокат-жактоочунун ыйгарым укуктарын аныктоочу ченемдерди тобу: а) КР Кылмыш-Жаза Процессуалдык Кодексинин 53-бер.; б) КР «Мамлекет кепилдеген юридикалык жардам жөнүндө» Мыйзамынын 20-бер.; в) «Кыргыз Республикасынын адвокатурасы жана адвокаттык ишмердик жөнүндө» Мыйзамынын 25-бер. 1-бөл., 26-бер.; г) Кыргыз Республикасынын адвокаттарынын кесиптик этикасы жөнүндө кодексин 3, 4, 5-бөлүмдөрү. Бешинчи – адвокат жактоочуну ишке катышуусун болтурбоочу ченемдердин тобу: а) КР Кылмыш-Жаза Процессуалдык Кодексинин 74-бер., б) КР «Мамлекет кепилдеген юридикалык жардам жөнүндө» Мыйзамынын 25-бер. Алтынчы – адвокат ишмердигинин көз карандысыздыгын жана кол тийбестигин кепилдей турган жоболорду аныктоочу ченемдердин тобу – КР «Мамлекет кепилдеген юридикалык жардам жөнүндө» Мыйзамынын 29-беренеси.[5]

Адвокаттардын көз карандысыздыгынын кошумча кепилдигин камсыз кылуу максатында учурдагы чараларга кошумча төмөнкү чараларды кабыл алуу зарыл:

а) процесстин бул катышуучусунун кепилдигин жогорулатуу үчүн адвокатты жазык жоопкерчилигине тартуу өндүрүшүнүн өзгөчө тартибин камсыз кылуу боюнча мыйзам чыгаруу чараларын кабыл алуу зарыл;

б) «Кыргыз Республикасынын адвокатурасы жана адвокаттык ишмердик жөнүндө» Мыйзамынын 29-беренесин төмөнкү мазмун менен толуктоо зарыл: «адвокат, анын үй-бүлө мүчөлөрү жана алардын мүлкү мамлекеттин коргоосунда болушу керек. Аталган адамдардын коопсуздугун камсыз кылуу ишти өндүрүшкө алган орган тарабынан жана КР Кылмыш-Жаза Процессуалдык Кодексинин 75-77-беренелеринде каралган чараларды көрүү менен жүргүзүлөт»;

в) Кыргыз Республикасынын адвокаттын кесиптик этикасы жөнүндө кодексинде «Кесиптик адвокаттык ишмердиктин жалпы кабыл алынган эл аралык принциптери» аталышындагы бөлүмдү киргизүүнү караштыруу керек, бул бөлүмдө аталган чөйрөгө тиешелүү таанымал эл аралык сунуштарды жана чет мамлекеттик ченемдик укуктарда көрсөтүлгөн стандарттарды берүү максатка ылайыктуу.

Жактоочу катары адвокат көбүнчө айыптоочуга каршы чыгат. Бул кылмыш ишинде эң сонун көрүнөт. Бардык башка учурларда, адвокат жөн гана өз кардарына колдоо көрсөтөт. Мындай адис системасына балансты алып келет. Ал ошондой эле юридикалык татаалдыктарды билбеген адамдын укуктары корголушуна кепилдик берет. Иш жүзүндө укук коргоо органдарынын өзүм билемдигине көбүнчө адвокаттар каршы турушат. Алар ар кандай текшерүүлөрдүн жана башка иш-чаралардын жүрүшүндө тартип бузууларды жазышат, инспекторлордун, тергөөчүлөрдүн, прокурорлордун ж. б. мыйзамсыз аракеттерине даттанышат. адвокаттар укук коргоо органдарындагы көйгөйлөр менен күрөшүп жаткандыктан, алар мыйзамдуулукка кошумча салым кош

КОЛДОНУЛГАН АДАБИЯТТАР ТИЗМЕСИ:

1. Кыргыз Республикасынын Конституциясы [Электрондук ресурс]: референдум тарабынан кабыл алынган (бүткүл өлкө. 11-апрель, 2021 – жыл (Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен колдонууга киргизилген.Респ. 5-май, 2021-жыл) // "ТОКТОМ Мамлекеттик Про"маалыматтык-укуктук тутуму. – Кирүү режими: http://www.toktom.kg/?comp=main&m_t=1. – башкы. экрандан;
2. Кыргыз республикасынын адвокатурасы жана адвокаттыкиш жөнүндө мыйзам [Электронный ресурс]: Кыргыз Республикасынын Мыйзамы 14-июль 2014 жыл №135 (Кыргыз Республикасынын 2016-жылдын 27-июлундагы № 147, 2016-жылдын 12-декабрындагы № 196, 2017-жылдын 19-апрелиндеги № 61, 2020-жылдын 18-июлундагы № 79, 2021-жылдын 24-июнундагы № 75, 2022-жылдын 6-июнундагы № 41, 2023-жылдын 28-февралындагы № 44, 2023-жылдын 15-августундагы №

180 Мыйзамдарынын редакцияларына ылайык) //Юстиция Министирлигинин сайты– Кируу режим: <https://cbd.minjust.gov.kg/205356/edition/1290068/kg>;

3. Кыргыз Республикасынын Кылмыш жаза процессуалдык Кодекси[Электронный ресурс]: (Кыргыз Республикасынын 2021-жылдын 28-октябрындагы №126 Мыйзамы менен колдонууга киргизилди)// Юстиция Министирлигинин сайты - Кируу режим:<https://cbd.minjust.gov.kg/112308/edition/12408/kg>;
4. Кыргызстандагы адвокатура институтун реформалоо боюнча сунуштар. Ачык Коомдун Укуктук Демилгеси. Бишкек, 2004.
5. Галаганов а.п. Адвокатура жана мамлекет / / "Борбордук Азия өлкөлөрүндөгү Адвокатуранын азыркы абалы: көйгөйлөр жана перспективалар"эл аралык регионалдык конференциясынын материалдары. – Ташкент: Консаудитинформ, 2003.